

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

„DETERMINANTY SKUTECZNOŚCI POLITYKI SPOŁECZNEJ”
KONFERENCJA NAUKOWA W POZNANIU
8-10 WRZEŚNIA 1986 R.

W dniach 8-10 września 1986 r. odbyła się w ramach obchodów 60-lecia Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, zorganizowana przez Instytut Polityki Społecznej Akademii Ekonomicznej, konferencja pt. „Determinanty skuteczności polityki społecznej”. Uczestniczyli w niej przedstawiciele krajowych ośrodków naukowo-badawczych zajmujących się problematyką polityki społecznej, a także goście zagraniczni z NRD i RFN

Otwarcia konferencji dokonał rektor Akademii Ekonomicznej prof. J. Piasny. W pierwszym i trzecim dniu trwania konferencji obrady toczyły się na sesjach plenarnych, natomiast w drugim dyskutowano w dwóch sekcjach problemowych. Prowadzący obrady w pierwszym dniu konferencji prof. J. Orczyk stwierdził, iż podstawowym zadaniem stojącym przed jej uczestnikami jest określenie czynników wpływających na realizację celów polityki społecznej oraz określenie warunków i wskaźników skuteczności podejmowanych działań.

Próbę określenia teoretyczno-metodologicznego statusu nauki polityki społecznej, z punktu widzenia filozofa nauki, podjął doc. W. Kot. Stwierdził on m. in., że nauka polityki społecznej, podobnie jak pozostałe nauki humanistyczne i ekonomiczne, uprawiana jest obecnie na poziomie przedteoretycznym lub pozanaukowym, tzn. ideologicznym. Cechuje ją eklektyzm teoretyczny, przypadkowy dobór materiałów poddawanych analizie, intuicyjność, a także w wielu przypadkach apologetyczność.

Również prof. S. Czajka uznał, iż obecnie nie ma w Polsce sensownej koncepcji polityki społecznej. Główną tezę referatu prof. Czajki było stwierdzenie, że celów polityki społecznej nie należy formułować w sposób abstrakcyjny. Potrzeby i możliwości, a także skuteczność działań w tej sferze życia społecznego, należy zawsze analizować niespekulatywnie, z klasowego punktu widzenia.

Tematem referatu prof. J. Piasnego była ewolucja i skuteczność systemu świadczeń socjalno-bytowych zakładów pracy na rzecz pracowników i ich rodzin. Mówca przedstawił kolejne fazy rozwoju świadczeń socjalnych zakładów pracy w Polsce Ludowej oraz ich aktualny stan, nazwany etapem modyfikacji i doskonalenia. Zdaniem prof. J. Piasnego wskutek złego stanu bazy socjalnej istnieje potrzeba racjonalnego i sprawiedliwego wykorzystywania środków.

W drugim dniu konferencji obrady prowadzone były równolegle w dwu sekcjach problemowych. Pierwszej z nich, dyskutującej na temat społeczno-kulturowych wyznaczników skuteczności polityki społecznej, przewodniczył prof. S. Czajka. Uczestnicy wysłuchali siedmiu referatów: Dr J. Michalak przedstawił tezy referatu pt. *Poznawcza determinacja granic skuteczności działania na przykładzie polityki społecznej*. Wypowiedź dotyczyła konsekwencji relatywizmu poznawczego w teorii polityki społecznej. Mówca uznał, iż podstawą różnic w sposobie działania i oceniania działań w polityce społecznej są właściwe poszczególnym jednostkom odmienne sposoby myślenia o rzeczywistości społecznej. Ze względu na nieobecność doc. B. Przy-

wary, dr M. Korona przedstawił najważniejsze tezy jego referatu. Charakteryzując w szczególności założenia polityki społecznej PZPR od I do X Zjazdu, stwierdził m. in., iż w polityce społecznej PZPR dostrzec można niekonsekwencje, których przyczyną był brak właściwej analizy i kumulacji doświadczeń. Dr H. Januszek przedstawił założenia referatu pt. *Trafność i rzetelność informacji o potrzebach socjalno-bytowych załogi jako warunek skuteczności zakładowej polityki społecznej*. Główna teza wystąpienia zawarta została w samym tytule referatu. Zdaniem dra Januszka rzetelnych i trafnych informacji o potrzebach socjalno-bytowych załogi dostarczać mogą tylko wyspecjalizowane badania społeczne. W kolejnym wystąpieniu doc. A. Wesołowski mówił na temat przesłanek zakresu skutecznej polityki społecznej w zakładzie pracy. Jako podstawowy kierunek działań doc. A. Wesołowski zaproponował, zamiast poszerzania sfery świadczeń społecznych, przywrócenie odpowiedniej rangi pracy i wprowadzenie sprzyjającego temu przedsięwzięciu nowego systemu wynagrodzeń. Zagadnienie społeczno-kulturowych przyczyn patologii społecznej i skuteczności jej zwalczania przedstawił doc. K. Krzykała. Referent scharakteryzował stosowane w literaturze socjologicznej definicje patologii społecznej i zjawiska patologicznego, oceniając ich przydatność jako narzędzia badania niektórych sfer rzeczywistości społecznej. Mówiąc o patologii i jej społecznych skutkach doc. F. Krzykała skupił uwagę na alkoholizmie, narkomanii i lekozależności oraz niktynizmie. Innowacjom w zakładowej polityce społecznej poświęcił swoją wypowiedź dr J. Sikorą podkreślając, że innowacje i działania innowacyjne powinny stać się sferą właściwego oddziaływania ze strony zakładowej polityki społecznej. Istotą tego rodzaju polityki byłoby wyzwolenie aktywności innowacyjnej i przełamywanie oporów przed ich wprowadzeniem. Dr Pajdowska, w zastępstwie prof. Przeciszewskiego, przedstawiła tezy jego referatu pt. *Kadry w polityce społecznej a jej skuteczność (ze szczególnym uwzględnieniem problemu kształcenia pracowników socjalnych)*. Referentka omówiła najważniejsze kierunki działań polityki społecznej, wskazując na potrzebę aktywizacji tej dziedziny wiedzy i praktyki w procesie przeobrażania społeczeństwa. Realizacja zadań w sferze pracy socjalnej w znacznym stopniu uzależniona jest od poziomu i zakresu kształcenia pracowników socjalnych.

Sekcji obradującej pod hasłem „Ekonomiczno-organizacyjne wyznaczniki skuteczności polityki społecznej” przewodniczył doc. M. Gmytrasiewicz. Jako pierwszy w toku obrad tej sekcji głos zabrał doc. B. Piasecki przedstawiając zasadnicze tezy artykułu pt. *Infrastruktura społeczna i mieszkaniowa jako czynnik skuteczności realizacji polityki społecznej*, którego współautorami byli także prof. K. Podoski i dr W. Turnowiecki. Mówca w skondensowanym treściowo wystąpieniu przedstawił najważniejsze zależności między stanem infrastruktury i jej rozmieszczeniem a możliwościami realizacji celów polityki społecznej. Problem relacji między strukturą zatrudnienia a infrastrukturą społeczną w Wielkopolsce omówił dr J. Rymaniak zauważając, że znaczna część przedstawionych przez niego wniosków dotyczących tego referatu odpowiada tendencjom ogólnokrajowym. Dr J. Rymaniak wyraził m. in. pogląd, iż w Wielkopolsce dostrzec można obecnie wyczerpywanie się istniejących wcześniej zasobów siły roboczej, a także podkreślił potrzebę i jednocześnie brak instrumentów efektywniejszego rozdziału siły roboczej. Dr M. Szyłko-Skoczny przedstawiła referat pt. *Skuteczność polityki społecznej w RFN w sferze przeciwdziałania bezrobociu*. Stwierdziła ona nieskuteczność istniejących w tym kraju rozwiązań, nie zabezpieczających społeczeństwa przed masowym bezrobociem, przed wzrostem zagrożenia utratą pracy, a także przed obniżeniem poziomu bezpieczeństwa socjalnego bezrobotnych. Tematowi skuteczności polityki społecznej w zakresie realizacji optymalnych warunków pracy kobiet z punktu widzenia ergonomii poświęcone było wystąpienie dra J. Olszewskiego. Stwierdził on m. in. niedostateczną troskę o stworzenie kobietom takich warunków pracy, jakie odpowiadają ich biopsychicznym

predyspozycjom, co niejednokrotnie można zrealizować bez wielkich nakładów finansowych. Referat prof. L. Frąckiewicz dotyczył problemów polityki ochrony zdrowia. Autorka przedstawiła najważniejsze sukcesy i porażki polskiego systemu ochrony zdrowia w ostatnich latach, stwierdzając, iż tych drugich było znacznie więcej. Podkreśliła także negatywne skutki braku odpowiedniej dokumentacji statystycznej przyczyn i geografii schorzeń i zgonów, co m. in. utrudnia wyjaśnienie związków między warunkami bytowymi i warunkami pracy a przyczynami zgonów. Prof. A. Tymowski wypowiedział się na temat skuteczności realizacji deklarowanych celów polityki społecznej w stosunku do ludzi starych. Podkreślił on negatywne skutki płynności ustaw dotyczących ludzi starych, zwłaszcza ustaw emerytalno-rentowych, stwierdził także fakt wprowadzenia wielu uprawnień bez możliwości ich realizacji. Problem wskaźników skuteczności świadczeń emerytalno-rentowych podjął mgr M. Żukowski. Wymienione wskaźniki zostały sprowadzone do wskaźników sytuacji materialnej emerytów i rencistów, ale — zdaniem referenta — dają one w zasadzie obraz całej sytuacji życiowej tej zbiorowości społecznej. Prof. J. Orczyk omówił w swym wystąpieniu rolę płac jako instrumentu podziału dochodu narodowego w Polsce w latach 1950-1980. Stwierdził, iż w Polsce podstawowym instrumentem wyrównywania dochodów są dotacje, a nie świadczenia socjalne. Wyrównawczą funkcję pełni także fundusz spożycia indywidualnego. Struktura płac ma zdaniem prof. J. Orczyka charakter adaptacyjny, czego przejawem jest m. in. zbliżanie się poziomu płac za pracę niewykwalifikowaną do poziomu płac za pracę złożoną.

Plenarne obrady trzeciego dnia konferencji rozpoczęły się od wysłuchania sprawozdań z pracy dwóch sekcji problemowych. Sprawozdania wygłosili przewodniczący sekcji: prof. S. Czajka i doc. M. Gmytrasiewicz. Pierwszy referat pt. *Wzrost, produkcja, konsumpcja* przedstawił doc. G. Schünemann (Halle). Omówił on problem relacji między polityką płac a polityką cen, podkreślił konieczność dążenia do zgodności między popytą a popytem na rynku dóbr konsumpcyjnych, a także potrzebę efektywnego stosowania zasady podziału według pracy w kształtowaniu stosunków między produkcją a konsumpcją. Gość konferencji z RFN (Kolonja), prof. J. Zerche, przedstawił najważniejsze tezy referatu pt. *Budżet socjalny (wpływ i wydatki na zabezpieczenie społeczne) w procesie gospodarczym i jego oddziaływanie*, koncentrując się na zadaniach i zawartości budżetu socjalnego. Budżet tego rodzaju powinien objaśniać sytuację obecną i przyszły rozwój w dziedzinie zabezpieczenia socjalnego, tzn. między innymi informować o wysokości i strukturze świadczeń socjalnych oraz sposobie ich finansowania. Przewodniczący obradom w trzecim dniu konferencji prof. A. Rajkiewicz wygłosił referat *Sukces i niepowodzenie w polityce społecznej*. Autor podjął próbę oceny skuteczności polityki społecznej w Polsce Ludowej, posługując się pojęciami powodzenia i niepowodzenia w realizacji zakładanych celów. Jednym z wątków wypowiedzi prof. Rajkiewicza był ogólny zarys historii polityki społecznej jako nauki w Polsce. Istotną częścią tej wypowiedzi było także stwierdzenie, iż polityka społeczna w sferze świadczeń dla ludności znajduje się obecnie w defensywie.

Wielogodzinna dyskusja, która odbyła się w ujętych w harmonogramie obrad przedziałach czasowych, miała wielowątkowy charakter. W jej toku nie tylko akceptując lub krytycznie odnoszono się do treści wygłoszonych referatów, ale także stawiano nowe problemy i prezentowano własne przemyślenia. Niestety ramy tego komunikatu umożliwiają tylko zarysowanie niektórych podejmowanych zagadnień,

Najbardziej zróżnicowane opinie ujawniały się w toku wywołanej przez doc. W. Kota dyskusji na temat statusu teoretyczno-metodologicznego nauki polityki społecznej. Pogląd doc. W. Kota, iż ta dziedzina wiedzy jest obecnie uprawiana na poziomie przedteoretycznym, poparty został przez wielu dyskutantów, m. in. doc. Pukniela i doc. Piotrowskiego, a zanegowany przez prof. prof. Rajkiewicza, Nieciun-

skiego i Polańską. Ożywioną wymianę myśli wywołał referat prof. S. Czajki, w którym wyrażony został pogląd o konieczności porzucenia abstrakcyjnych analiz potrzeb społecznych i celów polityki społecznej na rzecz interpretacji tych zagadnień z klasowego punktu widzenia, przy założeniu nadrzędności interesów klasy robotniczej. Doc. Kot i doc. Piotrowski wyrazili pogląd, iż taki sposób myślenia jest w wielu przypadkach obciążony tzw. „ideologiczną zaćmą”. Stwierdzono także, iż w swoich prymitywnych wersjach prowadzi on do nierozróżnienia interesu długofalowego klasy robotniczej, polegającego na rozwoju społeczeństwa socjalistycznego, od jej interesu doraźnego. Pogląd taki reprezentowali m. in. doc. Kot, doc. Piotrowski, prof. Polańska, prof. Orczyk, a prof. Nieciński stwierdził ponadto, iż w polityce społecznej nie należy kierować się zasadą nadrzędności żadnej klasy.

Istotnym postulatem, który pojawił się w toku obrad konferencji, było włączenie się nauki polityki społecznej do procesu reformowania dotychczasowych zasad funkcjonowania społeczeństwa polskiego. I tak np. prof. Czajka stwierdził, iż podniesienie społecznej wydajności pracy jest obecnie najważniejszym zadaniem polityki społecznej. Prof. Nieciński i dr Auleytner podzielili ten pogląd, rozumiejąc jednak pojęcie reformy szerzej — jako wdrożenie nowego sposobu myślenia, racjonalności i rachunku społeczno-ekonomicznego także do pozagospodarczej sfery życia społecznego. Dr Auleytner przedstawił w tej sprawie argumentację o charakterze humanistycznym, postulując działanie na rzecz upodmiotowienia jednostki ludzkiej, m. in. poprzez poszerzenie zakresu samorządności poszczególnych grup społecznych, co miałyby przyczynić się do ustąpienia zjawisk ucieczki w prywatność, niewiary w przyszłość, poczucia bezradności itp. Prof. Nieciński wskazał na konieczność tworzenia warunków dla rozwoju osobowości ludzkiej, rozbudzania aktywności i zdolności do decydowania, przebudowy motywacji jednostek i etosu pracy. Swoiste uwłaszczenie jednostek poprzez umożliwienie, a faktycznie nakłonienie jednostek do wzięcia pełniejszej odpowiedzialności za swój byt, postulowali w różnym zakresie także doc. Wesołowski i prof. Polańska. Reforma społeczna traktowana była przez wielu dyskutantów jako szansa przezwyciężenia bariery dalszego gospodarczego i kulturalnego rozwoju społeczeństwa polskiego.

Podsumowania obrad konferencji dokonał w imieniu organizatorów prof. J. Orczyk. Według jego opinii nie wszystkie cele konferencji zostały zrealizowane, m. in. nie udało się w jej toku stworzyć zarysu takiej teorii, która pozwalałaby całościowo, a nie w sposób wycinkowy, oceniać skuteczność prowadzonej polityki społecznej. Postęp uzyskano m. in. w określeniu poszczególnych determinant tej skuteczności, lecz ciągle niezadowolający poziom wiedzy także w tym przedmiocie wskazuje na potrzebę podjęcia dalszych studiów. Istotnym dorobkiem konferencji jest, zdaniem prof. J. Orczyka, ustalenie obszaru zgodności i niezgodności poglądów uczestniczących w niej reprezentantów różnych ośrodków naukowych oraz integracja środowiska pracowników nauki zajmujących się problematyką polityki społecznej.

Jerzy Baczyński, Andrzej Przyemeński

KONFERENCJA KATEDR PRAWNICZYCH UCZELNI EKONOMICZNYCH POZNAŃ, 27 - 28 WRZEŚNIA 1986 R.

W dniach 27 - 28 września 1986 r. odbyła się w Poznaniu kolejna konferencja katedr i zakładów prawniczych uczelni ekonomicznych oraz wydziałów ekonomicznych uniwersytetów. W konferencji wzięli udział pracownicy naukowo-dydaktyczni zakładów prawa gospodarczego i innych zakładów prawniczych Akademii Ekono-

micznej w Krakowie, Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Szkoły Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie oraz wydziałów kształcących ekonomistów Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Uniwersytetu Szczecińskiego. Organizatorem i gospodarzem konferencji był Zakład Prawa Gospodarczego Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

Spotkania takie mają już swoją tradycję, sięgającą początku lat sześćdziesiątych, kiedy potrzeba wymiany doświadczeń w nauczaniu przedmiotów prawnych studentów-ekonomistów spowodowała podjęcie odpowiedniej inicjatywy i zorganizowanie pierwszej konferencji (w Poznaniu). Począwszy od 1977 r. spotkania organizowane są regularnie, co dwa lata, z przerwą w 1983 r. (1977 — Zaborów k. Warszawy, 1979 — Mogilany k. Krakowa, 1981 — Dymaczewo k. Poznania, 1985 — Poznań). Kolejną przewiduje się w 1987 r. we Wrocławiu.

Spotkania przedstawicieli dyscyplin prawnych wykładanych na studiach ekonomicznych poświęcone są — ogólnie rzecz biorąc — miejscu przedmiotów prawnych w systemie kształcenia ekonomistów, ze wszystkim, co mieści się w tak szeroko ujętej formule, przede wszystkim zaś dydaktyce, metodyce nauczania przedmiotów prawnych, sprawom programowym. Zagadnienia strictly dydaktyczne przeplatają się w tematyce kolejnych konferencji z problematyką bardziej ogólnej natury. Niezależnie od tego głównego nurtu, niejako na jego marginesie, przedmiotem obrad bywają referaty poświęcone analizie wybranych zagadnień prawa cywilnego, szczególnie z zakresu obrotu prawnego między jednostkami gospodarki uspołecznionej, przygotowane i przedstawione uczestnikom konferencji.

Przedmioty prawne zawsze stanowiły i stanowią bardzo znaczący element w programie kształcenia ekonomistów. W wyższych szkołach handlowych w okresie międzywojennym stanowiły one około 40% wszystkich zajęć dydaktycznych, licząc przewidzianą programem liczbę godzin. Wykładano między innymi prawo cywilne, administracyjne, handlowe, a nawet — w postaci osobnych przedmiotów — prawo wekslowe i czekowe. Jakość kształcenia ekonomistów dowodziła, że taka ranga przedmiotów prawnych wychodziła na dobre studiom ekonomicznym. Okres powojenny przynosił różne zmiany, stanowiące następstwo modyfikowanych koncepcji programowych. Generalnie jednak nastąpiło znaczne zredukowanie udziału dyscyplin prawnych w programach studiów, szczególnie studiów dla pracujących. Niepokojąca była przede wszystkim tendencja do stopniowego ograniczania, a nawet eliminowania z programów przedmiotów ogólnych, w tym prawnych, zwłaszcza na rzecz ekonomik szczegółowych. W ostatnich latach, pod wpływem starań podjętych przez środowisko prawnicze w uczelniach ekonomicznych, tendencja ta uległa na odcinku prawa częściowemu przynajmniej zahamowaniu, w dalszym ciągu nie jest jednak stabilna, o czym świadczą ostatnie propozycje zmian programowych na kierunku organizacji i zarządzania.

Program studiów na znacznej większości kierunków w uczelniach ekonomicznych obejmuje dwa przedmioty prawne, niejako standardowe: elementy prawa i prawo gospodarcze. Można uznać, że ten stan rzeczy odpowiada zaledwie minimalnym potrzebom w zakresie prawniczego kształcenia ekonomistów. Absolwent uzbrojony w wyniesioną z nich wiedzę nie jest już prawniczym analfabetą, dysponuje pewną minimalną kulturą prawną i jest wyposażony w określoną, chociaż niezbyt wielką, ilość wiedzy o instytucjach prawa pozytywnego. Powszechnie podnosi się jednak potrzebę włączenia prawa pracy do grupy przedmiotów prawnych wykładanych na wszystkich (lub prawie wszystkich) kierunkach studiów.

Poza wspomnianymi dwoma przedmiotami, z którymi zapoznaje się znakomita większość młodzieży studiującej na studiach ekonomicznych, na poszczególnych kierunkach wykładane są ponadto inne dyscypliny prawne, jak na przykład prawo cywilne i handlowe państw obcych na kierunku handlu zagranicznego, prawo pracy, prawo rolne i in.

Zdecydowanie niedobra sytuacja w omawianym zakresie istnieje na studiach dla pracujących, gdzie program przewiduje tylko jeden przedmiot pod nazwą „prawo”, w niewielkim rozmiarze godzinowym. Stanowi to bardzo znaczne pogorszenie w porównaniu na przykład z latami sześćdziesiątymi, kiedy to studenci pracujący, podobnie jak ich młodszy koledzy ze studiów stacjonarnych, słuchali najpierw wykładu z encyklopedii prawa i zdawali z niej egzamin, potem zaś mieli pełny kurs prawa cywilnego, obejmujący także znaczące elementy problematyki prawnogospodarczej, również kończący się egzaminem. Z racji zajmowanych stanowisk i wykonywanego zawodu znaczna większość studentów studiów dla pracujących, zajmując takie czy inne stanowiska w gospodarce i administracji, uczestniczy bezpośrednio w procesie stosowania prawa. Obecny rozmiar zajęć w ramach ogólnego programu studiów nie tylko nie stwarza żadnych możliwości wyposażenia studentów w niezbędne minimum wiedzy prawniczej, ale — jak to już podnoszono — musi formować w ich świadomości przekonanie o znikomym znaczeniu tej dziedziny wiedzy dla praktyki gospodarczej. Ten stan rzeczy nie może nie wpływać na kształtowanie się u przyszłych ekonomistów lekceważącego stosunku do prawa jako instrumentu zarządzania gospodarką narodową. Ten pogląd, wobec obowiązującego obecnie programu, zachowuje niestety nadal pełną aktualność. Skoro absolwenci zaocznych studiów ekonomicznych mają te same możliwości awansu i zajmowania stanowisk kierowniczych w gospodarce, często zaś w procesie awansowania wyprzedzają absolwentów studiów stacjonarnych, powinni być przez uczelnię wyposażeni w to samo quantum wiedzy prawniczej, niezbędnej do właściwego wykonywania ich zadań. Obecny stan rzeczy na studiach dla pracujących budzi w tym względzie głębokie zaniepokojenie.

Ostatnia konferencja katedr i zakładów prawniczych uczelni i wydziałów ekonomicznych, odbyta w Poznaniu, przyniosła wzmocnienie i poszerzenie argumentacji na rzecz tezy o potrzebie zwiększenia roli przedmiotów prawniczych w programie studiów ekonomicznych. Znalazło to wyraz w uchwale podjętej na zakończenie konferencji.

Wojciech Siuda

KOŁOKWIUM HABILITACYJNE DOKTORA MARKA CIESIELSKIEGO

W dniu 17 czerwca 1986 r. na posiedzeniu zwyczajnym Rady Wydziału Ekonomiki Produkcji i Obrotu Akademii Ekonomicznej w Poznaniu odbyło się kolokwium habilitacyjne dra Marka Ciesielskiego. Tytuł rozprawy: *Koszty kongestii transportowej w miastach*, Poznań 1986, Wyd. AE. Recenzentami rozprawy byli: prof. Zbigniew Gługiewicz (AE Poznań), prof. Andrzej Piskozub (Uniwersytet Gdański) oraz prof. Ignacy Tarski (SGPiS Warszawa). Rada Wydziału po zakończeniu kolokwium i po wysłuchaniu wykładu habilitacyjnego jednomyślnie nadała drowi Markowi Ciesielskiemu stopień doktora habilitowanego nauk ekonomicznych w zakresie ekonomiki transportu oraz uznała pracę za szczególnie wyróżniającą się.

Dr M. Ciesielski urodził się dnia 13 stycznia 1949 r. w Poznaniu. Po zakończeniu studiów w 1971 r. na kierunku ekonomiki i organizacji handlu zagranicznego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu rozpoczął pracę w tejże uczelni w Zakładzie Ekonomiki Transportu. Stopień doktora nauk ekonomicznych z zakresu ekonomiki transportu uzyskał w 1976 r. na podstawie pracy pt. *Transport lotniczy w systemie transportowym Polski* napisanej pod kierunkiem prof. Zbigniewa Gługiewicza. Dalsze jego zainteresowania naukowe skupiały się na ekonomicznych problemach tran-

sportu lotniczego i transportu miejskiego, na metodologicznych problemach ekonomiki transportu, na problemach transportowej obsługi handlu wewnętrznego oraz na zastosowaniach marketingu w transporcie. Za swoje prace z tych zakresów otrzymał dwie nagrody — indywidualną i zespołową — Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Łącznie dr M. Ciesielski jest autorem lub współautorem 47 opracowań, w tym 4 publikowanych pozycji zwartych, 31 artykułów publikowanych lub będących w druku, 6 innych opracowań oraz 6 referatów.

Temat pracy stanowi w polskiej literaturze transportowej zupełną nowość. O kongestii mówiło się w Polsce jako o zjawisku natury technicznej, natomiast jej naturą ekonomiczną zajął się dopiero dr M. Ciesielski. Głównym celem pracy jest wyjaśnienie procesu powstawania i identyfikacji kosztów kongestii w miastach i na tym tle wskazanie sposobów zmniejszania tych kosztów. Stosunkowo duży stopień realizacji tak postawionego celu pracy stanowi zasadnicze osiągnięcie naukowe autora nie tylko w skali polskiej, ale również w skali światowej reprezentowanej przez literaturę powoływaną w tekście pracy. Precyzując bardziej szczegółowo te osiągnięcia można stwierdzić, że polegają one na: zbadaniu i określeniu związków między eksploatacyjno-techniczną a ekonomiczną naturą kongestii, na systematyzacji przyczyn kongestii transportowej w miastach, na identyfikacji i charakterystyce bezpośrednich kosztów kongestii łącznie z ich odniesieniem do ogólnej funkcji kosztów transportu, na sprecyzowaniu ogólnej postaci funkcji celu dla systemów transportowych miast, na wyznaczeniu optimum wykorzystania infrastruktury transportowej w miastach i zbadaniu pośrednich kosztów kongestii transportowej oraz wreszcie na ustaleniu głównych barier zmniejszenia kongestii wraz z oceną znanych i proponowanych przez Autora sposobów jej ograniczania.

W trakcie kolokwium habilitant otrzymał 10 pytań. Koncentrowały się one wokół 3 głównych problemów: 1) kongestia a optymalna wielkość i struktura przestrzenna produkcji transportowej, 2) praktyczne możliwości i sposoby zmniejszania kongestii, 3) metodyka badań nad kongestią transportową i ich dalsze kierunki rozwoju.

Odpowiadając na pytania pierwszej grupy dr M. Ciesielski stwierdził, że — jeżeli kongestia transportową jest wzajemne oddziaływanie na siebie użytkowników infrastruktury transportowej i pojazdów, to funkcja celu w transporcie może przyjmować postać bądź maksymalizacji nadwyżki społecznej bądź minimalizacji globalnych kosztów transportu. Gdy produkcja transportowa osiąga wielkość optymalną, kongestia przyjmuje poziom ekonomicznie uzasadniony. Jednakże produkcja transportowa w warunkach kongestii jest z reguły większa od optymalnej. Przekroczenie tego progu wiąże się z nadmiernym poziomem kongestii i ponoszeniem nadmiernych kosztów. Różnice w poziomie kongestii na poszczególnych częściach sieci transportowej są zazwyczaj bardzo duże i zależą z jednej strony od uzasadnionej relacji między stosunkiem natężenia ruchu do przepustowości sieci a położeniem danej części sieci na obszarze miasta, z drugiej strony — od odchylenia się faktycznego natężenia ruchu od poziomu wynikającego z poprzednio sformułowanej relacji. Różne punkty na terenie miasta mają różną użyteczność przejawiającą się w rencie gruntowej, która w tym przypadku reprezentuje czynniki wpływające na przestrzenne zróżnicowanie kongestii. Dla miejsc o wysokiej intensywności użytkowania ziemi uzasadniony ekonomicznie poziom kongestii — a więc i poziom kosztów transportu — jest wyższy.

Odpowiadając na pytania z drugiej grupy tematycznej habilitant stwierdził, że nie można uznać kongestii za zjawisko nie podlegające sterowaniu. Zmniejszaniu kongestii służą inwestycje i usprawnienia transportowe, zmiany struktury gałęziowej przewozów, zmiany wielkości i struktury czasowo-przestrzennej popytu transportowego, opłaty, ceny i inne środki. Zaprezentowana w pracy koncepcja zmniejszania

kongestii została oparta na idei optimum Pareto i teorii tzw. drugiego najlepszego rozwiązania przy uwzględnieniu warunków jej praktycznego zastosowania, które sprowadzają się do tego, by: a) mogła ona być zaakceptowana przez władze i mieszkańców miasta, b) jej wdrażanie nie napotkało barier technicznych i ekonomicznych. Autor wymienił tu konkretne środki, za pomocą których można by ograniczyć rozmiary kongestii w dużych miastach. Najbardziej skutecznym środkiem jest kształtowanie struktury gałęziowej ruchu.

Odpowiadając na pytania z trzeciej grupy tematycznej dr M. Ciesielski zwrócił uwagę, że w kongestii mamy rzeczywiście do czynienia z prawem nieproporcjonalnych przychodów. Jest to jeden z nielicznych przejawów życia gospodarczego, do którego nie stosują się zastrzeżenia zgłoszone względem tego prawa przez P. Sraffę w 1926 r. Kategoria kosztu krańcowego, która w odniesieniu do wielu dziedzin gospodarowania ma raczej abstrakcyjne i modelowe znaczenie, w produkcji transportowej w warunkach kongestii odzwierciedla obiektywne i łatwo dostroczalne zjawiska. Dotyczy to także skłonności do płacenia, a nawet tzw. renty konsumenta. Ułatwia to stosowanie modeli równowagi przedsiębiorstwa dla analizy problemów produkcji transportowej w warunkach kongestii. Uzasadnia to użycie tych modeli i instrumentów metodycznych w pracy. Celowym zamiarem autora było określenie pełnego zakresu przydatności wspomnianych kategorii i modeli w odniesieniu do badania ekonomicznych zjawisk transportowych. Na tym tle habilitant zaproponował dalsze kierunki badań, by uzyskać jeszcze bardziej kompleksową wiedzę o kongestii oraz by zwiększyć praktyczną przydatność tej wiedzy do czynnego kształtowania ruchu pojazdów w miastach.

Zbigniew Gługiewicz

KOLOKWIUM HABILITACYJNE DOKTOR EWY KIEŻEL

W dniu 18 czerwca 1986 r. odbyło się nadzwyczajne posiedzenie Rady Wydziału Ekonomiki Produkcji i Obrotu Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, któremu przewodniczył dziekan prof. Zbigniew Gługiewicz. Przedmiotem posiedzenia było przyjęcie kolokwium habilitacyjnego i nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk ekonomicznych dr Ewie Kieźel, adiunktowi Instytutu Obrotu Towarowego i Usług Akademii Ekonomicznej w Katowicach.

Ewa Kieźel urodziła się 6 kwietnia 1947 r. w miejscowości Tarnawka woj. lubelskie, gdzie ukończyła szkołę podstawową. W latach 1961-1966 kontynuowała naukę w Technikum Ekonomicznym w Nałęczowie. W latach 1966-1970 studiowała na Wydziale Handlowo-Towaroznawczym Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu. Po ukończeniu studiów podjęła pracę jako asystent-stażysta w Zakładzie Ekonomiki Konsumpcji Akademii Ekonomicznej w Katowicach. W 1977 r. na podstawie rozprawy pt. *Formy żywienia ludności okręgu wysoko uprzemysłowionego (na przykładzie GOP)* przygotowanej pod kierunkiem doc. J. Wątorskiego uzyskała stopień doktora nauk ekonomicznych nadany przez Radę Wydziału Gospodarki Narodowej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Kontynuując swoje zainteresowania badawcze zajmowała się problematyką spożycia żywności, funkcją żywieniową gospodarstw domowych i prawidłowościami zachowań konsumpcyjnych w tej dziedzinie. W latach 1978-1980 brała udział w badaniach zespołowych w problemach centralnie sterowanych.

Dorobek habilitantki jest znaczny. Opublikowała — jako autor i współautor — 3 prace zwarte (2 dalsze znajdują się w druku) i 15 artykułów. Prócz tego jest au-

torką 4 opracowań nie publikowanych, 8 referatów na konferencji naukowej i innych opracowań.

Synteza dotychczasowych badań i osiągnięć metodycznych została zawarta w pracy habilitacyjnej pt. *Podstawy programowania spożycia żywności*, która była przedmiotem opinii recenzentów: prof. J. Kramer (AE Katowice), prof. H. Szulce (AE Poznań), prof. Cz. Kosa (PAN Warszawa).

W obszernej dyskusji w trakcie kolokwium, (w której zabrało głos 6 osób zadając 15 pytań) skoncentrowano się na takich zagadnieniach, jak: istota, przesłanki programowania spożycia; poglądy na istotę racjonalności, jej kryteria w odniesieniu do spożycia żywności; wzory, wzorce jako podstawa programowania spożycia; czynniki determinujące wzory konsumpcji żywności w zróżnicowanych warunkach rynkowych; aspekty metodologiczne badań i analiz spożycia żywności.

Habilitantka, ustosunkowując się do zadanych pytań, wskazała na znaczenie praktyczne programowania konsumpcji żywności. Brak całościowo opracowanego modelu i programu spożycia uniemożliwia prowadzenie skutecznej polityki w tej dziedzinie i dokonywanie ocen rzeczywistego poziomu konsumpcji. W tym względzie wykorzystać można jedynie mniej lub bardziej jasno sformułowane postulaty Centrum w zakresie pożądanego kierunku rozwoju spożycia niektórych artykułów żywnościowych czy ich grup, uznane powszechnie wartości społeczne oraz niektóre zalecenia nauki żywienia. W rezultacie brak jest jasno sformułowanych kryteriów wyboru społecznego w ważnej dziedzinie spożycia. U podstaw programowania leżą ważne przesłanki fizjologiczne, społeczno-ustrojowe, społeczno-ekonomiczne i ekonomiczno-techniczne, z których wynikają szczegółowe cele programowania.

Ważnymi podstawami programowania są m. in. wzory spożycia żywności, które jako kategoria prawidłowo odzwierciedlająca podstawowe cechy wyborów konsumpcyjnych i uwarunkowania najlepiej nadają się do śledzenia prawidłowości w dziedzinie spożycia. Z konstrukcji podstaw programowania wyłączone były dotychczas wzorce konsumpcji, struktury prognostyczne, wymierne, oparte na splocie uwarunkowań ekonomicznych i pozaekonomicznych. Są one szczególnie przydatne w ustalaniu kierunków rozwoju spożycia, w budowie programów spożycia.

Kryteria preferencyjnego porządkowania celów w sferze spożycia żywności i doboru środków osiągania celów wynikają z zasady racjonalności. Habilitantka, nawiązując do rozwoju myśli ekonomicznej w zakresie zasady gospodarności i racjonalności, wskazała na specyfikę tej zasady w odniesieniu do sfery spożycia. Opoowiedziała się za koniecznością stosowania kryteriów fizjologicznych, społecznych i ekonomicznych racjonalności w odniesieniu do spożycia żywności. Podkreśliła wagę badań w zakresie uwarunkowań pozaekonomicznych spożycia żywności, w tym zmiennych kulturowych. Ta grupa zmiennych w sposób znaczący determinuje potrzeby konsumpcyjne i sposoby ich zaspokajania w warunkach rynku zrównoważonego. Ich rola ulega zmianie w sytuacji kryzysowej, kiedy główną determinantą spożycia staje się podaż artykułów żywnościowych.

Dr Ewa Kieźel wskazała, iż aspekty metodologiczne pracy wiązały się z doбором podstaw programowania i ustaleniem etapów procesu dochodzenia do pożądanej wizji spożycia. Program badawczy zawierał się zatem w konstrukcji głównego problemu i związanych z nim hipotez, celów pracy, ustalaniem jej zakresów, metod badania i analizowania zjawisk spożycia żywności.

Po zakończeniu kolokwium przystąpiono do tajnego głosowania nad jego przyjęciem, w rezultacie którego dopuszczono habilitantkę do wygłoszenia wykładu habilitacyjnego pt. *Tendencje i uwarunkowania poziomu i struktury spożycia*. Mając na względzie problem główny, zawarty w temacie wykładu, dr Ewa Kieźel omówiła ogólne prawidłowości rozwoju spożycia w różnych warunkach ustrojowych, kierunki przemian w poziomie i strukturze spożycia w wybranych krajach oraz przy-

datność porównań międzynarodowych do mierzenia poziomu i struktury spożycia.

Po zakończeniu wykładu przystąpiono do głosowania, w wyniku którego Rada Wydziału podjęła uchwałę o nadaniu dr Ewie Kieźel stopnia doktora habilitowanego nauk ekonomicznych w zakresie ekonomiki handlu, ekonomiki konsumpcji.

Adolf Michalak

KOLOKWIMUM HABILITACYJNE DOKTORA EMILA PANKA

W dniu 17 czerwca 1986 r. odbyło się nadzwyczajne posiedzenie Rady Wydziału Planowania i Zarządzania Akademii Ekonomicznej w Poznaniu poświęcone kolokwium habilitacyjnemu dra Emila Panka, adiunkta w Zakładzie Ekonometrii Akademii Ekonomicznej. Posiedzeniu Rady przewodniczył dziekan, doc. Wojciech Siuda.

Podstawą kolokwium była opublikowana rozprawa pt. *Optymalne trajektorie wzrostu w zagregowanych modelach ekonomicznych*, Poznań 1986, AE. Recenzentami rozprawy i dorobku naukowego habilitanta byli: prof. Z. Czerwiński (AE Poznań), prof. T. Kasprzak (Uniwersytet Warszawski), prof. A. Straszak (Instytut Badań Systemowych PAN w Warszawie).

Dr Emil Panek urodził się 9 lutego 1948 roku w Kozowie (woj. zielonogórskie). Wykształcenie ekonomiczno-cybernetyczne zdobył dzięki studiom na Uniwersytecie im. Łomonosowa w Moskwie, które ukończył w 1970 roku. W 1974 roku na podstawie pracy pt. *Struktura ścieżek wzrostu gospodarczego (na przykładzie wielosektorowego modelu wzrostu z kryterium czasu)* uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych. Od 1975 roku pracuje w Zakładzie Ekonometrii Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

Zainteresowania naukowe habilitanta koncentrują się wokół problemów sterowania optymalnego procesami wzrostu gospodarczego, stabilności systemów ekonomicznych, równowagi ekonomicznej. Opublikowany dorobek naukowy dra Panka, poza pracą doktorską i habilitacyjną, obejmuje ponad 40 publikacji, w tym m. in. jedną monografię z zakresu modelowania i planowania wzrostu gospodarki narodowej (we współautorstwie), jeden skrypt z zakresu badań operacyjnych (we współautorstwie), 23 artykuły z zakresu ekonomii matematycznej, recenzje 6 książek. Wspomniana monografia została nagrodzona zespołową nagrodą II stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz wyróżniona w konkursie im. O. Langego organizowanym przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne.

W czasie kolokwium zadano drowi E. Pankowi wiele pytań, w większości dotyczących kryteriów optymalności przyjętych w zadaniach sterowania optymalnego rozważanych w rozprawie, tzw. magistralnych własności ścieżek wzrostu zmiennych ekonomicznych będących rozwiązaniami wspomnianych zadań, możliwości praktycznego wykorzystania owych własności np. w planowaniu, koncepcji równowagi ekonomicznej zaproponowanej w rozprawie habilitacyjnej.

Odpowiadając na pytania dotyczące kryteriów optymalności habilitant zauważył, że nadrzędnym celem społecznego procesu produkcji jest zaspokojenie szeroko rozumianych potrzeb konsumpcyjnych. Wyrażają to przyjęte w rozprawie kryteria tzw. konsumpcyjne (maksymalizacja konsumpcji w ustalonym okresie czasu, maksymalizacja konsumpcji w momencie końcowym ustalonego okresu czasu, minimalizacja czasu dojścia do założonego poziomu produkcji dóbr konsumpcyjnych). To ostatnie kryterium rozszerza klasę modeli, w której znajduje potwierdzenie hipoteza Samuelsona o stabilności systemu ekonomicznego w otoczeniu pewnych szcze-

gólnych ścieżek wzrostu (tzw. magistral), gwarantujących najszybszy wzrost ekonomiczny.

Magistralne własności ścieżek wzrostu dr E. Panek scharakteryzował następująco. W długich okresach czasu w ścieżkach wzrostu stanowiących rozwiązania zadań sterowania optymalnego można wyróżnić swoiste fazy: początkową (inwestycyjną), środkową (równomiernego wzrostu), końcową (konsumpcyjną). Występowanie fazy początkowej bądź jej brak zależy od poziomu technicznego uzbrojenia pracy w gospodarce. Zawsze, niezależnie od poziomu technicznego uzbrojenia pracy, wydłużanie horyzontu czasu objętego rachunkiem wpływa na wydłużanie fazy środkowej, w której rozwój gospodarczy odbywa się w pobliżu magistrali. Długość fazy inwestycyjnej i konsumpcyjnej jest ograniczona, nie zależy od długości horyzontu czasu.

Ustosunkowując się do pytań dotyczących możliwości praktycznego wykorzystania magistralnych własności optymalnych procesów wzrostu habilitant zauważył, że twierdzenia „o magistrali” ujawniają znaczenie magistrali jako swoistego wzorca, do którego w długich okresach czasu winna zmierzać każda gospodarka rozwijająca się w sposób racjonalny. Znajomość magistrali umożliwia ocenę położenia ekonomicznego gospodarki oraz określenie kierunków jej rozwoju. W szczególności umożliwia ustalenie fazy wzrostu, w jakiej znajduje się gospodarka oraz tych działań, które są racjonalne, tj. zgodne z „zasadą magistrali”. Nieprzestrzeganie „zasady magistrali” jest równoznaczne z nieprzestrzeganiem zasady racjonalnego działania. Do jakiego stopnia jest to niekorzystne dla gospodarki, zależy od stopnia rozbieżności między decyzjami podejmowanymi a decyzjami optymalnymi. Owa rozbieżność ujawnia się w zachwianiu wartości szeregu strukturalnych wskaźników ekonomicznych, m. in. stopy inwestycji, technicznego uzbrojenia pracy, wydajności pracy, kapitałochłonności produkcji.

Odpowiadając na pytania dotyczące koncepcji równowagi ekonomicznej dr E. Panek stwierdził najpierw, że w technice przez stan równowagi rozumie się „stan spoczynku” systemu stacjonarnego, na który nie działa żaden bodziec zewnętrzny. Taka koncepcja równowagi przewija się także w teorii równowagi ogólnej Walrasa. Ponieważ żadna gospodarka realna nie jest ani stacjonarna, ani bezwzględnie odosobniona, w rozprawie trzeba było przyjąć koncepcję równowagi, która: a) nie wykluczałaby zewnętrznego oddziaływania na system, b) odnosiłaby się do systemów stacjonarnych i niestacjonarnych. Koncepcja ta nawiązuje do idei niezmienników ekonomicznych. Klasyczna koncepcja równowagi jest jej szczególnym przypadkiem.

W dyskusji nad kolokwium podkreślano dojrzałość naukową habilitanta, a także dobre opanowanie przez niego wielu dziedzin wiedzy ekonomicznej. Zaznaczono też że rozprawa habilitacyjna wnosi istotny wkład do teorii wzrostu gospodarczego.

Po zakończeniu dyskusji Rada Wydziału w głosowaniu tajnym wypowiedziała się za przyjęciem kolokwium habilitacyjnego dra Emila Panka. Z kolei dziekan przedstawił tytuły trzech wykładów zaproponowanych przez dra E. Panka jako wykłady habilitacyjne: 1) Magistrala produkcyjna i konsumpcyjna w wielosektorowym modelu wzrostu, 2) Ścieżki wzrostu produkcji w jednorodnym, dynamicznym modelu Leontiewa, 3) Optymalne i stacjonarne procesy wzrostu. Rada Wydziału wybrała pierwszy wykład.

Główne punkty wykładu habilitacyjnego były następujące: hipoteza Samuelsona o stabilności systemu ekonomicznego w otoczeniu magistrali; klasa modeli Neumanna-Gale'a-Leontiewa, gdzie hipoteza znalazła potwierdzenie; potrzeba poszukiwania innych modeli potwierdzających hipotezę Samuelsona; model wzrostu łączący ideę przestrzeni produkcyjnej Gale'a z bilansem produkcji Leontiewa, uzupełniony równaniami dynamiki majątku produkcyjnego; definicja dopuszczalnego, optymalnego, stacjonarnego procesu wzrostu; twierdzenie „o magistrali” i jego interpretacja; wyniki badań empirycznych nad wyznaczeniem magistrali produkcyjnej i konsumpcyjnej dla gospodarki Polski.

Po wykładzie, w tajnym głosowaniu Rada Wydziału wypowiedziała się za nadaniem drowi Emilowi Pankowi stopnia doktora habilitowanego nauk ekonomicznych w zakresie ekonometrii.

Witold Jurek